

Dejstva na dravskom mostobranu

Posle uspešnih dejstava, u februaru, u kojima je 42. vazduhoplovna divizija izvršavala zadatke pružajući neposrednu podršku jedinicama 2. armije u dolini Drine, a jedinicama 1. armije na frontu u Sremu u januaru, u martu se težište dejstava usmerava na pružanje vazduhoplovne podrške jedinicama 3. armije, posebno u njenim borbama pri slamanju mostobrana koji je neprijatelj uspostavio na Dravi kod Donjeg Miholjca i Valpova.

Deo zadatka, u manjem obimu, 42. vazduhoplovna divizija je izvršila podržavajući borbe jedinica 1. armije na sremskom frontu.

U tom periodu dolazi do prebaziranja vazduhoplovnih pukova, s obzirom na nastojanje naših jedinica na zemlji da prošire virovitički mostobran, kao i na dejstvo po ciljevima na liniji fronta i u neprijateljevoj pozadini.

Vrhovna komanda Vermahta je, isto tako, pripremala i protivofanzivu na Blatnom jezeru u Mađarskoj. Neprijatelj je raspolagao tehički bolje opremljenijim snagama, te je Generalštab JA naredio jedinicama 3. armije da izbegavaju odsudno i frontalno angažovanje, te da svoje tri divizije (16, 36. i 51) prebace na levu obalu Drave.

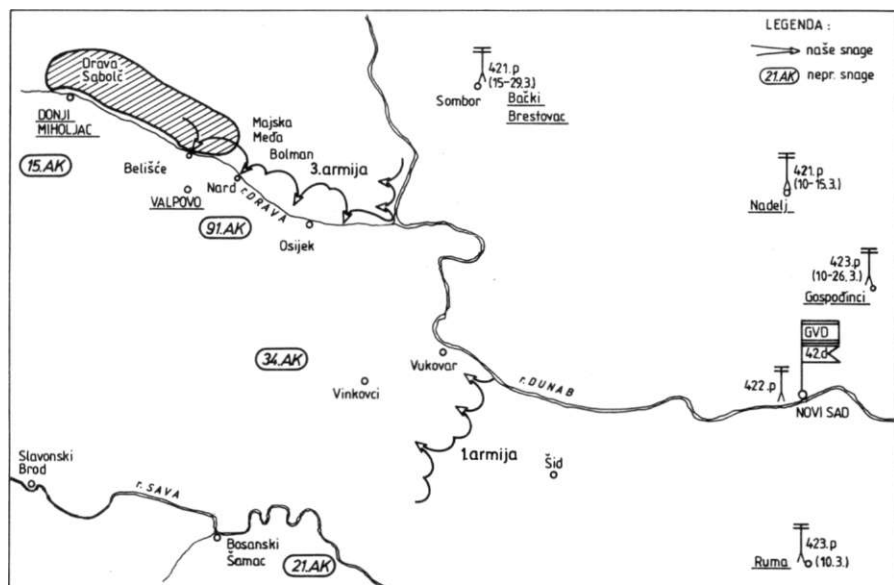
Početkom marta 1945. Nemci su otpočeli protivofanzivu „Prolećno buđenje" (Fruchlingserwachen) grupišući u prostor Blatnog jezera 30 svojih divizija. Ta ofanziva odraziće se na opštu situaciju na sremskom frontu, a posebno na položaje koje su jedinice Jugoslovenske armije držale na Dravi i Dunavu. Za svoju protivofanzivu nemačke jedinice bile su svrstane u dve grupe: u severnu udarnu i južnu udarnu.

Severna udarna grupa iz prostora Blatnog jezera dobila je zadatak da nadire prema Dunavu, ka mestu Dunavfeldvar, a južna da ovlada trouglom Blatno jezero - Dunav - Drava.

Iz sastava nemačke Grupe armija „E" određen je 91. armijski korpus, kome je naređeno da forsira Dravu na odseku Valpovo - Donji Miholjac, kao i da severno od ovih mesta obrazuje mostobran. Po formiranju mostobrana, jedinice 91. armijskog korpusa (297. pešadijska, 104. lovačka, 11. poljska pešadijska divizija¹⁵¹ i borbena grupa „Fišer") trebalo je da, u cilju pomoći nemačkim jedinicama koje izvode protivofanzivu na prostoru Blatnog jezera, prodru do Mohača.

Ocenjujući nemačku protivofanzivu kao borbena dejstva koja direktno mogu da ugroze levi bok 3. ukrajinskog fronta, njen koman-

¹⁵¹⁾ Ranija 11. Luftwaffe divizija.

Baziranje jurišnih pukova u vreme dravskog mostobrana (6–22. marta 1945)

dant, sovjetski maršal Fjodor Ivanovič Tolbuhin je predložio vrhovnom komandantu Jugoslovenske armije da 12. korpus 3. jugoslovenske armije posedne levu obalu reke Drave, od ušća do u visini Donjeg Miholjca. Ovo je odmah naređeno 3. armiji.

Vazduhoplovna podrška jedinicama 3. armije

Početkom marta 1945. jedinice 3. jugoslovenske armije branile su prostore (ilustracija 3) na:

- levoj obali Drave - od Torjanaca do Starog Sela (16. divizija) i od Starog Sela do ušća u Dunav (36. divizija), i
- levoj obali Dunava od ušća Drave do Plavna (51. divizija).

Jake snage neprijatelja (četiri divizije i borbena grupa „Fišef“, kao i dve ustaško-domobranske divizije) otpočele su borbe za razbijanje 12. korpusa 3. armije još sredinom februara. A neposredne borbe za stvaranje mostobrana kod Donjeg Miholjca i Valpova počinju noću 5/6. marta, tzv. operacija „Šumski đavo“ (Waldteufel), u isto vreme kada i operacija „Prolećno buđenje“ na prostoru Blatnog jezera. Do zore 6. marta, i pored odsudne odbrane, nemačke jedinice forsiraju Dravu i uspevaju da obrazuju dva mostobrana:

- severno od Donjeg Miholjca, na odseku 1. bugarske armije, koja je držala levu obalu Drave od Torjanaca (u nastavku položaja 16. divizije 3. jugoslovenske armije) odnosno na teritoriji Mađarske, i
- južno od Valpova, na odseku 16. divizije.

Pokušaj da se izvrši demonstrativni prelaz Drave kod Osijeka osujetile su jedinice 36. divizije, koje su izvele protivnapad i neprijatelja odbacile na njegove polazne položaje.

Avijacija je, podržavajući borbe 3. armije u slamanju dravskog mostobrana, intenzivno dejstvovala od 6. do 21. marta. U isto vreme, napadala je i položaje pred frontom jedinica 1. armije.

Vazduhoplovna podrška u početnim borbama 3. armije - s obzirom da su nemačke jedinice svoj noćni napad 5/6. marta izvele iznenada - nije bila planirana, ali je kasnijim odvijanjem dejstava dobila karakter neposredne vatrene podrške, koja se odvijala od uspostavljanja mostobrana, do njegovog slamanja.

U neposrednoj vatrenoj podršci sovjetske posade su borbene zadatke izvršavale 16 dana, a naše jedinice: 421. vazduhoplovni puk - sedam dana; 422 - osam, a 423. puk - deset dana.

Neposredno pošto su u zoru 6. marta nemačke jedinice uspele da obrazuju dva mostobrana, u ranim jutarnjim časovima nad ovim prostorom prvi su se pojavili izviđači lovačkih jedinica:

„Izviđačkim i borbenim letovima naši piloti ustanovili su:

U vremenu od 7.10 do 8.40 časova sa visine od 1000 - 600 metara:

Po drumu Osijek - Đakovo - Vukovar nema pokreta.

Od Osijeka prema Valpovu oko 200 kola u pokretu.

Od Osijeka prema Našicama oko 150 kola u pokretu u oba pravca.

Našice - Đakovo oko 80 automobila u pokretu u oba pravca.

Našice - Donji Miholjac oko 6 automobila u pokretu.

Na želj. stanici Mikanovci 4 kompozicije sa oko 150 vagona, od kojih jedna sa lokomotivom prema zapadu!"¹⁵²⁾

Izviđački letovi su izvršavani još četiri puta, zaključno sa 12.20 časova kada su potvrđeni prvi podaci, ali su, takođe, osmotreni i mnogi drugi pokreti nemačkih jedinica.

Šestog marta prve su dejstvovale jedna osmorka i jedna šestorka 422. vazduhoplovnog puka. Zbog loše vremenske situacije nad dravskim mostobranom, osmorka aviona je poletela u 16.33 časova i u njenom sastavu su bili, kao pratiodci, jugoslovenski piloti: Amidžić sa strelcem Kneževićem; Gvozdrenović sa strelcem Damjanovićem; Vilić sa strelcem Milićem. Osmorka je bila u lovačkoj zaštiti, ali je i napadala neprijateljeve prelaze preko reke i živu silu u rejonu Sotin - Donji Miholjac - Valpovo - Belišće. Borbeni učinak osmorke, međutim, nije bio veliki, s obzirom da je nad Dravom bila gusta magla.

U drugom izlasku, takođe kao pratiodci leteli su Lakičević i Aćimović sa strelcima Mišićem i Stefanovićem, u okviru šestorke koja je poletela, takođe u kasnim popodnevnim časovima, u 17.42 i napala koncentraciju nemačke vojske u mestu Sotin.

U prvom i drugom izlasku piloti i strelci 422. vazduhoplovnog puka izvršili su ukupno pet borbenih zadataka, a sovjetske 13 borbenih zadataka.

¹⁵²⁾ Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk za 6. mart 1945; Zbornik NOR. tom X, knj. 2, dok. 20.

Izvršavanje borbenih zadataka u većim formacijama doprinelo je da jedinice 36. divizije 3. armije pokušaju da spreče neprijatelja da se prebaci na levu obalu Drave kod Osijeka. Potpomognute dejstvima iz vazduha, naročito onih posada koje su tukle neprijatelja u rejonu Osijek, jedinice 36. divizije su nanosile gubitke nemačkim jedinicama, koje su, međutim, uspele da se prebace preko Drave na sever. Kako je neprijatelj, takođe, iznenadio i jedinice 16. divizije na glavnom pravcu svog prelaska i da zatim nastupa u dva pravca - ka s. Bolman i s. Bezdan, to je avijaciji bilo naređeno da tuče Sotin, komunikaciju Našice - Osijek - Donji Miholjac, odnosno sve komunikacije koje su izvodile ka Osijeku, Valpovu i Donjem Miholjcu, kao i po onim prelazima na Dravi koje su jedinice nemačkog 91. armijskog korpusa uspele da forsiraju.

Osobito dobre rezultate avijacija je zabeležila na delu fronta koji je od Torjanaca, pa uz Dravu uzvodno na mađarskoj teritoriji - premda slabo - držala 1. bugarska armija.

Neprijateljeva PAA bila je odmah zadejstvovana čim se pojavila avijacija. Pored ostalih položaja, posebno su precizno dejstvovala šest baterija koje su se nalazile na položajima 2 km južno od Donjeg Miholjca.

Šestog marta su se nad frontom u rejonu Donjeg Miholjca ponovo pojavili neprijateljevi avioni tipa meseršmit Me-109. Do susreta u vazduhu nije došlo, s obzirom da su na te avione precizno dejstvovali PAA divizion 16. i 36. divizije.

U toku naredne noći 16. i 36. divizija su pokušale da protivnapadom likvidiraju neprijateljev mostobran, ali bezuspešno.

Sedmog marta, posle artiljerijske pripreme i dejstva avijacije, dve brigade 51. i 16. divizije uspele su, ipak, da izvedu protivnapad i da naveče oslobode istočni deo s. Bolman, koji je u zoru 7. marta neprijatelj zauzeo.

Pružajući neposrednu vatrenu podršku sovjetske posade sa 15 avio-poletanja i jugoslovenske - tri iz 422. i dva avio-poletanja 423. vazduhoplovnog puka uspešno su uništavale neprijateljeve ciljeve u rejonima Donjeg Miholjca, Petrijevac i kote 93.

U prvom izlasku odeljenje 11-2, u kome su se kao pratioci nalazili piloti Lakičević i Amidžić, sa strelcima Ražnjatovićem i Vujanićem iz 422. puka, uspešno je tuklo neprijatelja u rejonu Donji Miholjac - Petrijevac, a u drugom izlasku, takođe u odeljenju u kome je leteo pilot Gvozdenović, sa strelcem Lisičićem, direktno je potopilo jedan veći pontonski čamac i nekoliko manjih, koji su bili maskirani.

Tog dana i iz 423. vazduhoplovnog puka dejstvovalo se nad rejonom Donji Miholjac i selo Dalj:

„Grupa se sastojala od 8 aviona 11-2 (dve četvorke u desnom stepenu, Popov kao četvrti pratilac u prvoj četvorki i Vulić kao treći u drugoj četvorki); od 17.55 - 18.55.

Rezultat dejstva: srušena jedna kuća u Donjem Miholjcu i ubijeno do 30 nepr. vojnika, a pri povratku uništen jedan kamion u s. Dalju. Nad ciljem su napadnuti jakom vatrom od protivavionske artiljerije malog kalibra.

Izvršenje zadatka obezbeđivala je patrola od pet lovaca 111. vazduhoplovnog puka. Obezbeđenje vršeno praćenjem"!¹⁵³⁾

Ukupni borbeni učinak naših i sovjetskih posada bio je: uništeno je šest automobila, deset kola sa ljudstvom i materijalom, šest skela i pontona na Dravi u rejonima prelaza. Izazvano je četiri požara u neprijateljevoj koloni i ubijeno oko 100 vojnika i oficira.

O uspešnom dejstvu avijacije 7. marta Štab 3. armije je istakao:

„U toku dana avijacija je bombardovala i mitraljirala obe obale Drave u rejonu mostobrana, kao i prelaze"!¹⁵⁴⁾

Počev od 7. marta, Vazduhoplovna grupa Vitruk - koja je do tada izvršavala samo zadatke vrhovnog komandanta Jugoslovenske armije - otpočinje da uporedo izvršava i zadatke komandanta sovjetske 17. vazduhoplovne armije. To je usledilo posle Naredbe vrhovnog komandanta JA, od 4. marta, da se Štab 3. armije u operativnom pogledu potčini komandantu 3. ukrajinskog fronta za sve vreme dok su jedinice 3. armije na levoj obali Drave¹⁵⁵⁾ što je, kasnije, uticalo i na planiranje dejstava avijacije.

Osmog marta se obe strane, premda su imale osetne gubitke, utvrđuju na zauzetim položajima i otpočinju da vrše određena pregrupisavanja. U vreme dok su se jedinice 10. korpusa JA prebacivale za Podravinu, neprijatelj je otpočeo ofanzivu na Moslavinu operacijom „Planinski vetar" (Bergwind) koja je, između ostalog, imala i zadatak nove mobilizacije za jedinice NDH.

Toga dana je padao sneg i slaba vidljivost je, donekle, uticala na izvršavanje borbenih zadataka avijacije. Ukupno je izvršeno 73 avio-poletanja, od čega jugoslovenske posade 25 (12 iz 422. i 13 iz 423. vazduhoplovnog puka). Ciljeve su predstavljali živa sila i borbeni tehnika nemačke 11. poljske divizije u rejonima kao i prethodnog dana: Donji Miholjac - Petrijevcu - prelazi preko Drave. Ukupni borbeni rezultati su:

„Uništeno oko 35 automobila i oko 30 kolona sa materijalom i ljudstvom; jedna lokomotiva u rejonu s. Barč; 3 pontona i 6 velikih čamacu na r. Drava. Izazvana velika eksplozija u rejonu D. Miho-ljac".¹⁵⁶⁾

Tokom dana izviđači su, takođe, bili veoma aktivni, i leteći do neposredno iznad zemlje osmotrili veoma veliki broj ciljeva na istočnoj i zapadnoj ivici Donjeg Miholjca, zatim u s. Glodže, koje se nalazi

¹⁵³⁾ Iz operativnog izveštaja Štaba 423. vazduhoplovnog puka za 7. mart 1945; AOS, k. 1466/1, br. reg. 4/21-9, list 285.

Iz izveštaja Štaba 3. jugoslovenske armije za 7. marta 1945; AOS, k. 21 A, br. reg. 24/1.

¹⁾ Detaljnije o ovom naređenju videti k. 44, br. reg. 1/44-2.

Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk za 7. mart 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 2, dok. 26.

jugozapadno od D. Miholjca, a posebno su bili dragoceni podaci o otkrivenim tenkovima, ukupno 20, na severnoj ivici s. Drava Sabolč. Oko deset većih i manjih pontona i čamaca nalazilo se uz obalu, ali je sa kote 93. tukla snažna PA-artiljerija. Ti i drugi podaci omogućili su posadama 422. vazduhoplovnog puka da efikasno dejstvuju po otkrivenim ciljevima. Osmog marta je na zadatak bilo upućeno osam posada iz 422. vazduhoplovnog puka, u sastavu osam grupa, koje su dejstvovala nad dravskim mostobranom. Prva grupa - šestorka 11-2, dočekana je dejstvom teške PAA, koja je tukla sa položaja pored stanice Kenerdž. U toj grupi letela su dva jugoslovenska pilota - Amidžić i Ratković, sa strelcima Kneževićem i Stojiljkovićem. U drugoj grupi Godec sa strelcem Matkovićem, u sastavu para, izviđali su vreme i ciljeve u Donjem Miholjcu, takođe su bili dočekani preciznom PAA-vatrom iz samog Donjeg Miholjca. Treća grupa, takođe šestorka, u kojoj je kao drugi pratilac leteo pilot Ilić sa strelcem Nenadovićem, tukla je neprijatelja - automobilsku kolonu - koja je upravo prelazila preko pontona. I u četvrtoj grupi, kao drugi i treći pratilac, takođe u formaciji od šest 11-2, leteli su jugoslovenski piloti Radanov i Gvozdrenović, sa svojim strelcima. Ta grupa je, pošto je neposredno došla iza prethodne, takođe tukla iste ciljeve. U petoj grupi, isto tako formacija od šest aviona, istakli su se piloti Lakičević i Košutnik, sa svojim strelcima - Mihajlovićem i Stojakovićem. Oni su neutralisali jednu bateriju topova smeštenu na položajima severno od Sv. Đurđa. I šesta grupa je bila formacija od šest aviona, sa Gvozdrenovićem, koji je ponovo leteo toga dana, i pilotom Jakopičem. Oni, međutim, nisu dejstvovali, jer je Gvozdrenović zbog kvara na motoru morao da se vrati sa zadatka, a Jakopič je naravno, sledio svog vođu. I pilot Godec je, leteći u sedmoj grupi, toga dana po drugi put izvršavao borbeni zadatak dejstva po ciljevima u Donjem Miholjcu.

Pored osam borbenih zadataka pilota 422. vazduhoplovnog puka, 8. marta su posade 423. puka izvršile 13 borbenih zadataka. Zajedno sa njima letele su i sovjetske posade. Po ciljevima su dejstvovala četiri osmorke i jedna šestorka, a od pilota 423. puka uspešne borbene zadatke su izvršili: komandant puka major Malnarić, koji je vodio drugo odeljenje u prvoj osmorki aviona, sa pratiocima Popovim, Pavlovićem i jednim ruskim pilotom; zatim Vasa Gojković, koji je leteo kao vođa para, s pratiocem Nikolićem u trećoj osmorki, a i ostali piloti - Marinović i Vulić sa Arnautovićem.

Devetog marta nastavljena su snažna dejstva avijacije. Izvršen je veći broj borbenih zadataka nego prethodnog dana, ukupno 73, od čega jugoslovenske posade 21. Dejstvovalo se u istom rejonu, po ciljevima koji nisu uništeni dan ranije. Bila je to vatrena podrška delova jedinica 3. armije, Crvene i 1. bugarske armije.

Neprijatelj je, međutim, još u ranim jutarnjim časovima preduzeo napad posle jake artiljerijske pripreme u 06.00 časova, dejstvujući iz

baterija koje su bile postavljene na položajima, uglavnom, na desnoj obali Drave. Snažnim napadom uspeo je da potisne delove 1. bugarske armije, koja i nije pružila ozbiljniji otpor, te da izbije uz Dravu do jugoslovensko-mađarske granice, a zatim i da tokom dana proširi zauzetu prostoriju. Zbog praćenja borbene situacije avijacija je preduzela opsežno izviđanje, koje je vršeno, praktično, preko celog dana 9. marta:

„U rejonu Donji Miholjac, zbog neprestanog dejstva naše avijacije, protivnik nije prelazio r. Dravu, ali se je prebacivao u manjim grupama ka mestima prelaza kod bugarskih jedinica.

U rejonima prelaza preko reke nema neprijateljske vojske.

Po drumu od D. Miholjca prema severoistoku ka želj. mostu 15 automobila, 2 tenka i oko 50 ljudi pešadije u pokretu.

Na severnom bregu r. Drava, severno od kote 93, u šumi oko jedan bataljon pešadije"¹⁵⁷⁾

To su bili izveštaji izviđačkih posada u vreme 15.30 do 15.45 časova, a izviđanje je vršeno i pola časa kasnije, kako bi se pratio pokret neprijatelja:

„Dva kilometra severoistočno od Narda, uz južni breg r. Drava, dve skele i jedan splav na kojima se nalaze jedan automobil i oko jedan vod pešadije.

Po drumu Petrijevcima - Valpovo oko 10 kola u pokretu.

U Petrijevcima i Valpovu nema prikupljanja neprijatelja.

Jedan kilometar severoistočno od Donjeg Miholjca rovovi sa pešadijom.

Protivavionska artiljerija: u rejonu Donji Miholjac oko 5 baterija, u rejonu Valpovo oko 2 baterije.

Vreme: oblačno (8-10 balova), na visini 500-1000 metara, vidljivost unapred 2-5 kilometra, mestimično pada sneg"¹⁵⁸⁾

Posade 422. vazduhoplovnog puka su toga dana, 9. marta, izvršile 12, a 423. puka - devet borbenih zadataka:

„1. - U toku 9. marta 1945. godine učinjeno je 12 bojnih letova u reonu D. Miholjac.

2. - Let naših posada trajao je ukupno 16,11 časova.

3. - Naše posade utrošile su: FAB 100 - 16 kom; FAB 50 - 17; AO 25 - 6 kom; RS 82 - 8; VJ - 2285; ŠKAS - 4300 i UBT - 50.

4. - Od strane naših posada uništeno je: 11 kola, 8 konja, 2 pontona, 31 čovek neprijateljske žive sile i ućutkano jedno protivavionsko oruđe.

5. - Strelac Vison Stevan, koji je leteo sa poručnikom Godecom u I grupi, ranjen je nad ciljem. Sa zadatka se nije vratio pilot Jakopič Anton i strelac Perišić Ivan. Po izjavi vođe grupe kapetana Subotina, imenovani je došao na cilj, izvršio zadatak, a posle izvršenja zadatka

¹⁵⁷⁾ Op. cit, dok. 27.

¹⁵⁸⁾ Ibid.

verovatno se priključio posadi puka iz Rume, koja je istodobno vršila zadatke"!¹⁵⁹

Zadaci izvršeni sa sedam grupa, u kojima su piloti 422. vazduhoplovnog puka leteli kao pratioci, visoko su ocenjeni od strane jedinica kojima je pružena podrška.

U isto vreme, nad rejonom dejstava: Donji Miholjac - Valpovo, neprijateljeve ciljeve napadale su i posade 423. vazduhoplovnog puka, koje su uništile tri kamiona, zapalile dva podvoza, razrušile jednu fabriku u Belišću i ubile do 30 vojnika.

Ukupni borbeni rezultati jugoslovenskih i sovjetskih posada 9. marta bili su veliki, s obzirom da se dejtvovalo tokom celog dana, od ranih jutarnjih časova do sumraka.

Kako su se 10. marta od ranog jutra vodile veoma teške borbe na prostoru s. Majska Međa - s. Bolman i s obzirom da su nemačke jedinice pokušale da prodru do s. Petlovac, avijaciji je naređeno da u podnevnim i poslepodnevnim časovima vrši sasređene udare. Time je omogućila jedinicama 16. i 51. divizije 3. armije, koje su podržavane i vatrom svojih artiljerijskih brigada i jednog diviziona sovjetskih „kaćuša“, da do mraka zauzmu znatan deo severozapadnog dela Baranje.

Toga dana je avijacija izvršila 53 borbeni zadatka, od čega jugoslovenske posade 16, dejstvujući u rejonima: Vukovar, Petrijevci, Valpovo, Donji Miholjac, kao i po komunikacijama između navedenih mesta, a naročito po prelazima preko Drave u Donjem Miholjcu i Valpovu:

„Uništeno 38 automobila, oko 25 kola sa materijalom i ljudstvom, jedna skela i 5 pontona sa pešadijom i automobilima, dignuto u vazduh neprijateljsko slagalište municije od prelaza preko r. Drava severno od D. Miholjca, uništena 3 neprijateljska protivavionska topa, ubijeno i ranjeno oko 250 neprijateljskih vojnika i oficira"!¹⁶⁰

Kao i ranijih dana, tako su i 10. marta dejstva izvođena uz velike sumaglice i mestimične padavine snega. Donja baza oblaka bila je na 800 metara.

Piloti 422. vazduhoplovnog puka su izvršili, do tada, najveći broj borbenih zadataka, ukupno 15. Piloti i strelci bili su raspoređeni u šest grupa. Komandant puka Krsto Lakičević je u dva izlaska vodio dva odeljenja u kojima su pratioci bili jugslovenski piloti. Rezultati bombardovanja, mitraljiranja i izviđanja bili su izuzetni, s obzirom da je toga dana 3. jugoslovenska armija, uz sadejstvo sa 133. korpusom Crvene armije, uspela da likvidira deo neprijateljevog mostobrana istočno od komunikacije Donji Miholjac - Harkanj. Međutim, na prostoru zapadno od te komunikacije neprijatelj je još pružao snažan otpor.

¹⁵⁹⁾ Iz operativnog izveštaja Štaba 423. vazduhoplovnog puka za 9. mart 1945/AOS, k. 1466, br. reg. 7/9.

¹⁶⁰⁾ Iz operativnog izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk za 10. mart 1945; Zbornik NOR tom X, knj. 2, dok. 31.

O operativnom radu 422. vazduhoplovnog puka, između ostalog, stoji:

„1. - U toku 10. marta 1945. godine učinjeno je 15 borbenih letova na 10 aviona, a u reonu; D. Miholjac - Vukovar - Valpovo.

2. - Let naših posada trajao je ukupno 20,57 časova.

3. - Naše posade utrošile su: FAB 100 - 28 kom; FAB 50 - 18; AO 50 - 112; AO 25 - 36; RS 82 - 31; VJ - 2385; ŠKAS - 4870 kom. i UBT - 130 komada.

4. - Od strane naših posada uništeno je: 12 kola, 1 auto, 5 kuća - slagališta, 31 čovek neprijateljske žive sile, izazvan jedan požar i ućutkana jedna baterija teške i tri oruđa lake protivavionske artiljerije.

5. Nesretnih slučajeva nije bilo!"¹⁶¹

Toga dana zadatke su izvršili; u prvoj grupi piloti Godec i strelac Mihajlović u sastavu para, u trećoj grupi Aćimović i Popović sa strelcima Matkovićem i Krbavcem; u petoj grupi Košutnik, Gvozdenuvić i Vilić sa strelcima Mišićem, Vujoševićem i Vujanićem i u šestoj grupi Godec ponovo, sa strelcem Damjanovićem.

Za dejstva druge i četvrte grupe, u kojima su leteli Lakičević, kao vođa i piloti Amidžić, Smolić i Radanov, kao pratioci, sa strelcima Nešićem, Lisičićem, Stanojevićem i Cicovićem zabeleženo je da su uspešno dejstvovali po prelazima preko r. Drava kod Donjeg Miholjca, ali da su usled lošeg vremena bili opozvani, te upućeni da napadaju neprijatelja u Vukovaru. Druga grupa se nad ciljem zadržala od 11.40 do 11.55, izvršivši pet napada.

U četvrtoj grupi sastav odeljenja bio je isti, osim što su umesto strelca Nešića i Cicovića, na borbeni zadatak leteli Mihajlović i Dimitrijević. Njihovo odeljenje je dočekano snažnom vatrom od jedne teške protivavionske baterije u Donjem Miholjcu i dve lake, koje su se nalazile u s. Sv. Đurađ. Grupa je nad ciljem dejstvovala od 15.10 do 15.30 časova, u tri naleta i šest napada. U tom letu piloti su uništili jedno oruđe teške i dva lake PAA. Zadatak je izvršen pod potpunim oblačnim nebom, čija je donja baza oblaka bila na 1000 metara, sa vidljivošću iznad cilja do dva kilometra.

Od pilota 423. puka, 10. marta, leteo je samo komandant, major Milan Malnarić, na čelu odeljenja, a njegovi pratioci su bili sovjetski piloti, ali sa našim vazдушnim strelcima. To je bio napad osmorke koja je uspešno napala neprijateljeve ciljeve u s. Petrijevcu.

Rano ujutro 11. marta nemačke jedinice su na odseku Đurđev Dvor - k. 89 - severozapadni deo s. Bolman povratile položaj na delu mostobrana. Zbog toga je avijacija odmah upućena da napada prelaze preko Drave, kotu 89, kao i ostale ciljeve u rejonu Donji Miholjac - Valpovo.

Jedanaestog marta avijacija je izvršila, do tada, najmasovniji napad na dravski mostobran, ukupno 84 borbena zadatka, od čega jugoslovenske posade - 15.

¹⁶¹ Iz operativnog izveštaja Štaba 422. vazduhoplovnog puka za 10. mart 1945; AOS, k. 1466, br. reg. 19/6.

Toga dana su prvi put zadatke izvršavale i posade 42. vazduhoplovnog puka. Ujedno to su bili i prvi borbeni zadaci tog puka u martu:

„U toku dana 11. marta 1945. godine 421. vazduhoplovni puk sadejstvovao je radu nazemnih trupa naše vojske pri pratnji lovačke avijacije na mostobranima Donji Miholjac i Valpovo. Napadajući mostobran u Valpovu i koncentraciju neprijateljskih kamiona u reonu Donjeg Miholjca dejstvovalo se jurišno i bombarderski u pikeu do 30 stepeni i u levom stepenu pod vatrom 2 baterije PA artiljerije, jedne malog kalibra i jedne baterije velikog kalibra.

4 aviona 11-2 izvršili su 4 uspešna bojna leta“!¹⁶²

Zadatke su izvršili piloti Iličić, Utornik, Piperin i Rendulić, sa strelcima Pandurovim, Sibirnovićem, Čolanovićem i Hadžiomerovićem. Utrošena je sledeća municija: FAB 50 - osam kom; AO 25 - 24; RS 82 - 12; VJA - 600, i ŠKAS -950 komada. Naši piloti onesposobili su četiri kamiona, jedna kola, izazvali jedan požar i zajedno sa sovjetskim pilotima učutkali jednu bateriju lake PAA.

U vreme kada su po ciljevima dejstvovale posade 421. puka, posade 422. puka su, 11. marta, takođe izvršile veliki broj borbenih zadataka - ukupno 11, što sa prethodnim danom čini 26.

Toga dana je i poručnik Trifun Amidžić, komandir eksadrile u 422. puku, predvodio jedno odeljenje, dok su mu pratioci bili; Petrović, Mihevc i Vilić, a strelci Lisičić, Milanković, Vasiljević i Nenadović. Borbeni zadatak izvršen je u okviru četvrte grupe koja je, 11. marta, tukla pontonski most preko r. Drave kod Valpova, dejstvujući nad ciljem od 16.55 do 17.05. Usled jake i precizne vatre PAA-baterije pilotu Smoliću je pogođen motor, a vođi odeljenja, poručniku Amidžiću nosač bombi i desna noga stajnog trapa, tako da ni borbeni učinak nije bio veliki.

Drugu grupu, petorku, predvodio je komandant puka kapetan Lakičević, pratioci su bili Radanov. Gvozdrenović, Košutnik i Godec, a strelci Mihajlović, Cicović, Kovačević, Tomić i Miladinović. Zadatak je takođe bio pontonski most i ciljevi u rejonu Donjeg Miholjca, ali zbog jake PAA most nije srušen, što je foto-izviđanjem dokumentovao pilot Gvozdrenović.

Ipak, borbeni učinak jugoslovenskih pukova bio je presudan po dejstva nemačke 11. poljske divizije, koja je tučena počev od 6. marta, i koja je zaustavljena na svim odsecima mostobrana. Bio je to i veliki uspeh jedinica 3. jugoslovenske armije. U međuvremenu su i jedinice Crvene armije nanele poraz nemačkim jedinicama i slomile njenu protivofanzivu u Mađarskoj.

Počev od 12. marta neprijatelj se ponovo nalazi u defanzivi, nastojeći da sačuva i održi dostignute položaje na dravskom mostobranu. Zbog velikih gubitaka koje su mu nanele divizije 3. armije, napadan i iz vazduha, nije bio više u stanju da vrši ofanzivna dejstva. Nasuprot

¹⁶²) Iz operativnog izveštaja Štaba 421. vazduhoplovnog puka br. 69. za 11. mart 1945; AOS, k. 1466/1, br. reg.4/21-9, list 316.

njima, 3. armija prelazi u ofanzivu, vršeći noćne prepade, dok je neprijatelj tokom dana i dalje bio izložen dejstvima avijacije:

„Naša avijacija bila je također vrlo aktivna tukući stalno i uspešno - preko dana - neprijateljske ciljeve na području mostobrana, kao i prelaz na Dravi, onemogućavajući neprijatelju svakodnevno prebacivanje preko Drave“!¹⁶³

Dvanaestog marta je od jugoslovenskih posada dejstvovao samo 421. vazduhoplovni puk i sa 11 borbenih zadataka postigao zapažene rezultate. Izviđači su osmotrili izuzetno veliku koncentraciju tenkova - blizu 25, koji su bili zaustavljeni na položajima severozapadno od Donjeg Miholjca. Severno od Drave bilo je još deset tenkova, a sve to branilo je nekoliko baterija PAA teškog kalibra. Prema Donjem Miholjcu, na železničkoj pruzi, osmotrena je i jedna kompozicija od 12 vagona:

„Ovoga dana naše posade uletele su u jaku odbrambenu zonu neprijateljske tri baterije PAA, koje su nanele gubitke, i to: jedan avion sa pilotom st. vodnikom Jović Nikolom i strelcem Peković Milanom oboren je, a jedan avion sa pilotom potporučnikom Šetincem Vladimirom teže je oštećen, ali je pilot uspeo da aeroplan vrati na polazni aerodrom.

Posada oborenog aviona bila je 3 dana opkoljena od ustaša, skrivajući se u močvarama, kada su je naše pešadijske trupe oslobodile.“!¹⁶⁴

Idućeg dana na zadatak je poletelo pet aviona 11-2 sa jugoslovenskim posadama, ali su svi, izuzev pilota Utornika, zbog izuzetno nepovoljne vremenske situacije morali da se vrate nazad. Do ciljeva se probilo nekoliko sovjetskih posada, koje su međutim, bile prinuđene da tuku ciljeve u Nardu, Petrijevcima, Belišću i Bistrincima. Uprkos lošem vremenu uništeno je oko deset automobila, jedna skela i tri čete na r. Drava kod Bistrinaca, izazvano oko 13 velikih požara i eksplozija i ubijeno oko 40 nemačkih vojnika.

Počev od 13. marta, u vazduhoplovnim jedinicama se sve više osećao nedostatak goriva za avione što je paralisalo dejstva iz vazduha. Toga dana naše posade izvršile su samo jedan od pet planiranih borbenih zadataka.

Zbog kritične situacije nastale zbog nedostatka goriva, zatim usled nepovoljnih meteoroloških uslova - što su nemačke jedinice iskoristile za nova pregrupisanja - letele su samo neke sovjetske posade, koje su 13. marta izvršile 21 borbeni zadatak:

„Od juga prema Majškoj Međi prelazila je oko jedna četa pešadije i 4 automobila. Severno od Majske Međe vodila se velika borba.

Severno od Donjeg Miholjca, kod k. 93, radi prelaz - 1 splav na kome je bilo oko 40 vojnika pešadije; vozio je prema severnom delu r. Drava.

Iz izveštaja Štaba 3. armije Generalštabu JA; AOS, k. 21 A, br. reg. 27-1.

¹ Iz istorije 421. vazduhoplovnog puka; Arhiva Muzeja jugoslovenskog vazduhoplovstva, ul. knj. 1416.

Na neprijateljskom mostobranu severno od Donjeg Miholjca vodila se jaka borba"!^{165*}

Idućeg dana, 14. marta, jugoslovenski pukovi nisu leteli zbog nedostatka goriva. Nastupio je kritični period, s obzirom da je toga dana nemačka Vrhovna komanda naredila Štabu Grupe armije „E" da sve jedinice povuče na desnu obalu Drave. To je uslovalo i velike pokrete po saobraćajnicama u okolini Donjeg Miholjca, te su izviđanjem iz vazduha naše komande pratile pokrete neprijatelja, a isto tako i napredovanje 16. divizije 3. JA koja je uspešno dejstvovala protiv delova nemačke 11. poljske divizije.

Sovjetske posade su tog dana izvršile 22 borbena zadatka i, prvi put, imale gubitke od dejstava neprijateljeve avijacije. Naime, dva nemačka 'meseršmita', Me-109 napala su jedan 11-2 oborila ga kod mesta Drava Sabolč.

Idućeg dana, 15. marta, iako su takođe vladali nepovoljni meteorološki uslovi, nisu otkriveni bitniji nemački pokreti. Čak i nekoliko baterija PAA, na položajima nasuprot Donjeg Miholjca, u mestu Kenderđ u Mađarskoj, zatim kod železničkog mosta u Donjem Miholjcu i dve baterije u severozapadnom delu Valpova, takođe, nisu tukle naše avione. Jugoslovenske posade iz 422. vazduhoplovnog puka izvršile su svega tri borbena zadatka, a isto tako mali broj - svega devet borbenih zadataka izvršile su i sovjetske posade:

„Letovi su bili ograničeni zbog nedostatka goriva i zbog velike sumaglice.

Bombardovanjem i mitraljiranjem neposredno iznad zemlje, uništavana je živa sila i tehnika neprijatelja u rejonima: Donji Miholjac i Belišće.

Uništeno: 3 automobila, učukana vatra iz 2 protivavionska topa i 3 topa poljske artiljerije. Izazvana 2 požara i ubijeno oko 50 nepr. vojnika"!

Posade 421. vazduhoplovnog puka, 15. marta, nisu izvodile borbena dejstva s obzirom da su vršene pripreme za prebaziranje na aerodrom Bački Brestovac.

Tokom noći 15/16. marta neprijatelj, međutim, dobija pojačanje, te se njegova dva puka odmah prebacuju preko Drave i tu ostaju neosmotreni, kako sa zemlje tako i iz vazduha. Odmah po svanuću avijacija intenzivira dejstvo, jer su izviđanjem iz vazduha primećene određene koncentracije neprijateljeve vojske, te je toga dana avijacija izvršila ukupno 50 letova, od čega jugoslovenske posade iz 421. puka samo četiri borbena zadatka:

„16. mart 1945 - Bački Brestovac

11.15 - 12.20 - Utornik (Sibinović) i Dunjko (Stanimirović); borbeni zadatak u rejonu Donji Miholjac i Valpovo. Uništiti neprijateljsku motorizaciju, artiljeriju, živu silu i most preko Drave.

¹⁶⁵⁾ Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk za 13. mart 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 2, dok. 38.

¹⁶⁶⁾ Op. cit., dok. 43.

13.40 - 14.50 Hadžimerović (Milojković) i Nikolić B. (Čanović); borbeni zadatak u rejonu D. Miholjac i Valpovo.

15.50 - 16.40 Iličić (Pandurov) - let odložen!"¹⁶⁷

Posade su u rejonu Valpovo, kod s. Repnjak, napale jedan bataljon pešadije i na zapadnoj ivici s. Gordiša tri tenka. U povratku su osmotrili dejstva naše artiljerije i minobacača, koji su se nalazili 2 km istočno od Bolmana.

U narednih pet dana, od 17. do 21. marta, kada je snabdevanje gorivom bilo poboljšano, avijacija vrši masovne udare, pri čemu - za razliku od ranije - jugoslovenski piloti izvršavaju veći broj borbenih zadataka od sovjetskih.

Tako su 17. marta piloti 421. i 423. vazduhoplovnog puka izvršili 33, a sovjetske posade deset borbenih zadataka.

Piloti 421. puka leteli su u odeljenjima, šticeći lovačkom avijacijom. Uslovi za izvršenje zadataka bili su veoma teški, s obzirom da je koncentrična vatra iz nemačkih protivavionskih topova dejstvovala na naše avione, posebno iz maskiranih vatrenih položaja kod s. Nard. Istočno od ovog sela nalazilo se čak šest baterija SPAA i jedna baterija teške PAA. Oni su štitili šest pontona na Dravi. Toga dana su i meteorološki uslovi bili izuzetno teški, jer je donja baza oblaka bila na svega 400 metara, a vidljivost do 2 km.

Kao i 421, tako uspešno je, 17. marta, dejstvovao i 423. vazduhoplovni puk:

„4) 423. vazd. puk na dan 17. marta 1945. tg. vršio je zadatak tučenje žive sile i tehnike neprijatelja u rejonu Valpovo i D. Miholjca. Letelo je 5 aviona 11-2; izvršeno je 5 borbenih letova sa 5.29 sati letenja.

Utrošeno; FAB 100 - 11 kom; AO 25 - 34; RS 82 - 14; VJ - 800; ŠKA - 1000; PTAB - 40.

Uništeno ili oštećeno: 2 topa, 5 automobila, 1 kola, proizvedeno 3 požara i 1 eksplozija, ubijeno oko 21 vojnik!"¹⁶⁸

Upravo 17. marta 1945. Ministarstvo narodne odbrane Demokrat-ske Federativne Jugoslavije, radi bolje operacionalizacije izvršavanja borbenih zadataka, formirao je Operativni štab Grupe vazduhoplovnih divizija.

Noću 17/18. marta delovi nemačkih jedinica izvršili su tri uzastopna napada na delu koji je branila 16. NOU divizija. S obrzirom da su tom prilikom uspeli da zauzmu s. Torjanci, avijacija je tokom narednog dana, 18. marta, težište dejstava usmerila po objektima koji su se nalazili na Dravi od Valpova, zatim uz Dravu do Donjeg Miholjca, upravo na potezu na kome se nalazi s. Torjanci. Jugoslovenski piloti izvršili su 19, a sovjetski 45 borbenih zadataka:

¹⁶⁷ Iz dnevnika borbenih letova 421. vazduhoplovnog puka; Arhiva Muzeja jugoslovenskog vazduhoplovstva, uL knj. 1416.

¹ Iz operativnog izveštaja Štaba vazduhoplovne grupe br. 52. za 17. mart 1945; AOS, k. 1466/1, br. reg. 3/76-9. Štab Grupe vazduhoplovnih divizija, formiran 17. marta, opertivni izveštaj br. 1 napisace tek 26. marta

„Uništeno: 3 tenka, 12 automobila, 5 kola sa ljudstvom i materijalom, 10 vagona i jedna lokomotiva na zapadnoj stanici Osijek, jedan splav na r. Drava severno od Narda, 2 poljska topa, 5 protivavionskih topova i mitraljeza, izazvano 5 velikih požara i jedna velika eksplozija u neprijateljskoj koloni automobila i kompozicija, i oboren jedan protivnički avion tipa FW-190“!¹⁶⁹

Povodom oborenog nemačkog „foke vulfa“ u izveštaju je zapisano sledeće:

„U rejonu severno od D. Miholjca u vreme napada naših štormovika, dva neprijateljska aviona tipa FW-190 htela su izvršiti napad na štormovike. Naši lovci vršeći zaštitu štormovika odmah su napali na neprijateljske avione i pilot Mandzizov srušio je neprijateljski avion koji je pao 2 km. jugoistočno od Moslavine“!¹⁷⁰

Posade 421. vazduhoplovnog puka, 18. marta, izvršile su ukupno deset borbenih zadataka. Zajedno sa sovjetskim posadama napale su šest tenkova i jednu bateriju SPAA severno od Donjeg Miholjca, na desnoj obali reke. Od s. Zjuhe do s. Drava Palkonja bili su izloženi takođe vatri PAA, ali su primetili da vojnici kopaju rovove i druge borbene zaklone. Tokom izviđanja osmotrili su da na celom frontu naše jedinice vode oštre borbe, a naročito u rejonu s. Ranka, koje je gorelo. Piloti su uspeli da neutrališu jednu bateriju, koja je branila most na Dravi u Donjem Miholjcu, kao i da nanesu i druge štete neprijateljevoj vojsci.

Noću 18/19. marta jedinice 16. NOU divizije, ojačane delovima Crvene armije, preduzimaju opšti napad na neprijatelja i tokom 19. marta uspevaju da zauzmu s. Torjanci i da likvidiraju mostobran kod Donjeg Miholjca.

Avijacija neposrednom vatrenom podrškom pomaže jedinicama na zemlji da posle zauzimanja s. Torjanci izvrše podilaženje neprijatelju i da oslobode što veći prostor. Uz sovjetske posade, koje su izvršile 34 borbena zadatka, lete i sva tri jugoslovenska puka koji, međutim, izvršavaju samo osam borbenih zadataka (421. puk - 1; 422 - tri, a 423. puk - četiri borbena zadatka):

„421. vazd. puk na dan 19. marta 1945. g. vršio je tučenje D. Miholjca i severno od njega.

Leteo je 1 avion sa 1,10 sati letenja.

Utrošeno: 2 kom. FAB 100; 8 AO 25; tri RS 82, 150 VJ; i ŠKAS - 300 komada.

Uništeno ili oštećeno: 1 automobil, 2 kola, proizveden 1 požar i 2 topa učtkana.

422. vazd. puk na dan 19. marta 1945. g. tukao je neprijateljsku živu silu i prevozna sredstva u rejonu: Lovaš - Sotin - Opatovac - Borovo - Gunja.

¹⁷⁰ Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk za 18.

¹⁷⁰ mart 1945; Zbornik NOR, tom X, kni. 2, dok. 47.

¹⁷⁰ Ibid.

Letelo je 3 aviona sa 3,27 sati letenja.

Utrošeno: FAB 100 - 6; AO 25 - 22; RS 82 - 7; VJ - 640; ŠKA -950 komada.

Uništeno ili oštećeno: 10 automobila, 2 kola i ubijeno oko 9 vojnika i oficira.

423. vazd. puk na dan 19. marta 1945. g. vršio je tučenje ž. st. Osijek i reona Donji Miholjac.

Letelo je 4 aviona 11-2 sa 4,26 sati letenja.

Utrošeno: FAB 100- 2; FAB 50 - 4; AO 25 - 20; PTAB - 303; VJ - 700; ŠKAS - 510; UBT - 26; i RS 82 - 4 komada.

Uništeno ili oštećeno: 1 top, 1 vagon i oko 5 vojnika i oficira"¹⁷¹

Posle likvidiranja mostobrana kod Donjeg Miholjca sastavljen je zajednički plan jedinica na zemlji za odlučni napad 21. marta radi likvidiranja mostobrana i kod Valpova. U tom smislu je Štab 3. armije, 19. i 20. marta, vršio pripreme za napad na mostobran, a podilaženje jedinica obezbeđivala je avijacija dejstvom 20. marta - kada je izvršila 36 borbenih zadataka, od čega jugoslovenske posade 421. i 423. puka svega šest.

Tog dana izuzetno snažno dejstvovala su neprijateljeve baterije koje su se nalazile u Nardu i Valpovu, po dve, i jedna u širem rejonu Donjeg Miholjca. Zadaci su, takođe, izvršavani u lošim meteorološkim uslovima, pri vidljivosti koja je bila ispod 2 km.

Odlučujući napad jedinica na zemlji nije, međutim, otpočeo 21. marta, kako je bilo predviđeno u planu sadejstva, već je na osnovu naredjenja Generalštaba JA i Štaba III ukrajinskog fronta odložen za jedan dan, tj. za 22. mart.

Avijacija je, pak, 21. marta izvršila veliki broj avio-poletanja, jugoslovenske posade ukupno 21, a sovjetske 22 borbena zadatka.

Po broju izvršenih borbenih zadataka 21, kao i 9. mart predstavljaju dane kada su jugoslovenske posade - u borbama za slamanje dravskog mostobrana - izvršile najveći broj borbenih zadataka.

Dvadeset i prvog marta, prilikom napada na neprijateljeve ciljeve, poginuo je i komandant 423. vazduhoplovnog puka, major Milan Malnarić, sa strelcem Stevanom Abraham:

„Komandant 423. vazduhoplovnog puka major Milan Malnarić kao vođa četvorke, izvršio je napad na neprijateljsku živu silu i tenkove tri kilometra severno od s. Narda (Nardska šuma), gde je bilo oko sedam tenkova, 20 automobila i do pet baterija PA artiljerije manjeg kalibra (erlikon 20 mm). Prilikom drugog napada iz brišućeg leta pojavila se jedna eksplozija i jedna dimna traka dužine do 200 m. Po izjavi lovaca, koji su vršili zaštitu jurišne avijacije, avion majora Malnarića više se nije pojavio!"¹⁷²

¹⁷¹ Iz operativnog izveštaja br. 54. Štaba vazduhoplovne grupe za 19. mart 1945, AOS, k. 1466/1, br. reg. 3/78-9.

¹ ¹ Iz mesečnog operativnog izveštaja Štaba 42. vazduhoplovne divizije za mart 1945; AOS, k. 1466/1, br. reg. 1/119-3.

Neprijatelj je još tokom noći 20/21. marta otpočeo da se izvlači, a zatim da se prebacuje na desnu obalu Drave, ostavljajući na frontu jake snage podrške. Tokom dana, 21. marta, jedinice 51. i 16. NOU divizije 3. JA preduzimaju gonjenje i do podnevnih časova 32. marta izbijaju na liniju užeg neprijateljevog mostobrana: Gakovac - nasip južno od Deakovaca - k. 92 - šuma Oreš:

„Na toj liniji neprijatelj je pružio očajnički otpor, trpeći vrlo velike gubitke sa ciljem da na toj liniji sačeka noć, da bi se u toku noći, po padu mraka, prebacio preko Drave, jer mu je to bilo nemoguće u toku dana, pošto je naša avijacija vrlo efikasno tukla dravsko zaoblje i sav tečni tok"!¹

Posle jake artiljerijske pripreme i dejstva sovjetskih kačusa, takođe tokom noći 21/22. marta, 3. JA prelazi u odlučujući juriš sustižući neprijatelja na samoj obali Drave.

Time je, konačno, 22. marta oko 01.00 časa, posle šesnaestodnevni upornih borbi, uz veliku pomoć avijacije, likvidiran neprijateljev mostobran na Dravi. Posle toga jedinice 3. JA (16, 36. i 51. divizija) preuzimaju front od sovjetskih i delova bugarskih jedinica i na severnoj obali Drave zauzimaju novi borbeni raspored.

Letovima 21. marta avijacija je završila dejstva u vazduhoplovnoj podršci u slamanju drvarskog mostobrana i kod Valpova i za uspešne borbene letove dobila priznanja od komandanta 3. armije.

Podrška 1. armiji u Sremu i 2. armiji u sarajevskoj operaciji

Iako je u martu 1945. težište dejstava avijacije bilo u pružanju vazduhoplovne podrške jedinicama 3. armije pri slamanju dravskog mostobrana, izvestan broj borbenih zadataka izvršen je i nad operativnim rasporedom 1. armije. Nedostatak goriva je u velikoj meri ograničavao ostala dejstva u martu, tako da su jedinice 2. jugoslovenske armije - osim u dva slučaja u vreme izvođenja sarajevske operacije - ostale bez podrške iz vazduha.

Borbeni zadaci nad operativnim rasporedom 1. armije nisu izvršavani samostalno, nego - kao i ranije - u kombinacijama sa dejstvima na dravskom mostobranu.

Premda su 2. marta vladali nepovoljni meteorološki uslovi, avijacija je dejstvovala u širem rejonu Brčkog, Bijeljine, Vukovara, Sotina, Lovaša, Mohova i Ilače. Toga dana su jurišnici izvršili 24 borbena zadatka, od čega naše posade 422. vazduhoplovnog puka šest:

„1) U toku 2. marta 1945. godine učinjeno je 6 letova u reonu Ilinci - Lipovac - s. Nijemci - Bijeljina u cilju tučenja neprijateljske žive sile i protivavionske artiljerije.

2) Let naših posada trajao je ukupno 4,20 časa.

¹⁷³⁾ Iz izveštaja Štaba 3. JA o borbama na drvarskom mostobranu, od 26. marta 1945; Zbornik NOR, tom XI, knj. 3, dok. 24.

3. Naše posade utrošile su: FAB 100 - 8; FAB 50 - 2; AO 25 - 4; RS 82 - 9; VJ - 980; ŠKAS - 730 kom.

4) Od strane naših posada uništeno je: 5 kola, 1 auto, uništena jedna baterija lake protivavionske artiljerije, dve baterije lake protivavionske artiljerije su učutkane i izazvana su dva požara i uništeno 12 ljudi neprijateljske žive sile!"¹⁷⁴

Drugog marta zadaci su izvršavani u šest grupa, u kojima su naši piloti bili pratioci. Tako su u prvoj grupi leteli: Smolić i strelac Vasiljević; u drugoj Godec i Lazarević; u trećoj - Aćimović i Stefanović, u četvrtoj Gvozdenović i Popović; u petoj Smolić i Perišić, i u šestoj grupi - pilot Godec i strelac Luković.

Svaka grupa je imala određene objekte u, isto tako, određenim rejonima. Na petu grupu, u kojoj je kao pratilac para leteo pilot Smolić, dejstvovala je jaka protivavionska artiljerija, tako da je posle oštećenja pilot, zajedno sa strelcem, prinudno sleteo na jednu ledinu kod s. Hrkovici. Pilot je uspeo da sleti uspešno, tako da su on i strelac bili nepovređeni, a avion neoštećen.

Iako je trećeg marta padao jak sneg, piloti 423. vazduhoplovnog puka ipak su uspešno izvršili tri borbena zadatka:

„3. marta 1945.

10.25 - 11.45: Kavić, pratilac; napad u rejonu Negoslavci; rezultat: prouzrokovan jedan požar;

12.15 - 13.05: Vujin, pratilac; napad u rejonu Vrbanje; rezultat: uništena jedna konjska zaprega;

13.20 - 14.10: Malnarić, pratilac; napada u rejonu Vrbanje; rezultat: uništen 1 kamion i ubijeno 5 vojnika!"¹⁷⁵

Kada su naše posade poletele na zadatak 5. marta, donja baza oblaka bila je na visini 300-600 metara, a vidljivost svega jedan kilometar. Posade 423. vazduhoplovnog puka izvršile su samo tri borbena zadatka, a sovjetske posade deset. Zajedničkim dejstvima uništeno je:

„1 lokomotiva (na žel. stanici Vrbanja), 12 automobila, oko 15 kola sa ljudstvom i materijalom, štab nemačke divizije u s. Negolsavci; izazvana su 4 velika požara u neprijateljskoj koloni automobila i u redu kuća u s. Negoslavci. Ubijeno i ranjeno oko 120 neprijateljskih vojnika i oficira".¹⁷⁶

Već od 6. marta naše i sovjetske posade pružaju vazduhoplovnu podršku 3. armiji u slamanju dravskog mostobrana, tako da u podršci jedinicama 1. armije leti tek 11. marta, kada su napadani ciljevi u rejonu: Brčko - Bijeljina - Otok - Vinkovci; 17. marta, u zahvatu većeg rejona i područje Vinkovaca i s. Nijemci; 19. marta - u zahvatu takođe

¹⁷⁴ Iz operativnog izveštaja Štaba 422. vazduhoplovnog puka za 2. marta 1945; AOS, k. 1466, br. reg. 14/6.

Iz dnevnika borbenih letova 423. vazduhoplovnog puka; Arhiv Muzeja jugoslovenskog vazduhoplovstva; ul. knj. y - za 423.p.

⁶¹ Iz operativnog izveštaja Štaba 10. jurišnog puka grupe Vitruk, za 5. mart; Zbornik NOR, tom X, knj. 2, dok. 16.

s. Nijemci; 22. marta - u zahvatu i rejonu Brčkog i Bijeljine, Vinkovci i s. Nijemci; 23. marta-Tovarniki 25. marta-Tovarnik i s. Nijemci.

Jedanaestog marta izvršeno je ukupno 84 borbena zadatka, od čega naše posade iz 421. i 422. vazduhoplovnog puka ukupno 15. Težište dejstava je bilo nad dravskim mostobranom, ali su pojedine posade, u zahvatu šireg rejona, dejstvovala i nad rejonom Vinkovci i Otok, pretežno vršeći izviđačke zadatke.

Tek 29. marta od strane pilota Godeca i strelca Markovića, koji su leteli kao pratioci, napadani su ciljevi u rejonu: s. Vučkovac - južno od Brčkog - s. Cerik.

Pilot Godec i njegov strelac leteli su u sastavu petorke koja je uspešno tukla koncentraciju neprijateljeve žive sile u s. Vučkovac i u s. Cerik. Godec je toga dana direktnim pogotkom uništio dva od ukupno tri kamiona.¹⁷⁷

Posade 422. vazduhoplovnog puka, do kraja meseca, dejstvovala su još samo 30. marta, kada su u osam borbenih zadataka pružali vazduhoplovnu podršku jedinicama 2. armije u pripremi sarajevske operacije.

S obzirom da je došlo do intervencije nemačke 7. SS divizije, avijaciji je upućen zahtev da dejstvuje u širem rejonu Sarajeva, pri čemu su prioritetni ciljevi bile snage i komunikacije koje iz Sarajeva vode dolinom r. Bosna. Toga dana je avijacija izvršila, zajedno sa jugoslovenskim i sovjetskim pilotima, ukupno 20 zadataka u rejonu: Sarajevo, Mokro i Brčko.

Posade 422. puka su sa aerodroma Klenak izvršile sledeće borbene zadatke:

„30. mart 1945. - Klenak

09.45 - 10.58: Smolić i Ajdić pratioci; borbeni zadatak u rejonu Sarajevo;

09.45 - 11.15; Lakičević, pratilac; borbeni zadatak u rejonu Sarajevo;

12.32 - 13.32; Godec, Ilić i Mihevc pratioci; borbeni zadatak u rejonu Brčko;

12.52 - 13.48, Amidžić i Radanov, pratioci; borbeni zadatak u rejonu Brčko"¹⁷⁸

Neracionalno planiranje, nedostatak goriva, ali isto tako i pripreme za predstojeći proboj sremskog fronta u aprilu, uticali su da 422.

¹⁷⁷¹ U operativnom izveštaju br. 4. Štaba Grupe vazduhoplovnih divizija od 29. marta taj borbeni zadatak nije registrovan:

„42. vazduhoplovna divizija na dan 29. 3. 45. g. nije izlazila na borbene zadatke, već je vršila obuku i nastavu, kao i postavljanje veza, sređivanje i uređivanje na novoprebaziranom aerodromu"; AOS, k. 1455, br. reg. 1/1-4

Ovo je preuzet izveštaj Štaba 42. vazduhoplovne divizije br. 64. za 29. mart 1945.; AOS, k. 1466/1, br. reg. 3/88.

Sličan slučaj dogodio se i za 30. mart, kada u oba opeartivna izveštaja Štaba GVD i Štaba 42. divizije (k. 1455, br. reg. 1/2-4, odnosno k. 1466/1, br. reg. 3/89) stoji da piloti nisu upućivani na borbene zadatke.

^{1 M} Iz dnevnika borbenih letova 422. vazduhoplovnog puka; Arhiv Muzeja jugoslovenskog vazduhoplovstva, k. za 422. puk.

vazduhoplovni puk, koji je bazirao na aerodromu Klenak, odakle je efikasno mogao da dejstvuje, i avijacija uopšte izvrše veoma mali broj dejstava u sarajevskoj operaciji. To bi, svakako, doprinelo većim uspesima jedinica koje su tu operaciju izvodile.¹⁷⁹

Prebaziranje snaga 42. vazduhoplovne divizije

S obzirom da je neprijatelj u početku marta skoncentrisao znatne snage i sredstva u rejonu Donjeg Miholjca i Valpova, te 10. marta prešao u napad i osvojio važne položaje na levoj obali Drave, gde je formirao i mostobran, postavilo se pitanje celishodnog baziranja avijacije na dotadašnjim aerodromima. To je bilo važno kako zbog radijusa dejstva aviona, tako i zbog uslova snabdevanja gorivom i naoružanjem.

Situacija na sremskom frontu u martu nije pretrpela neke osobite izmene, ali se osećala izvesna manja aktivnost, koja se odvijala posebno oko Brčkog i Bijeljine, odnosno na frontu nešto severnije od njih, i to upravo u vreme kada su nemačke jedinice optočele protivofanzivu na blatnom jezeru u Mađarskoj.

Početkom marta vazduhoplovni pukovi 42. divizije bazirali su na aerodromima na kojima su se nalazili i krajem februara: 421. u Zemunu, 422. u Klenku, a 23. u Rumi.

U martu je došlo do nove dislokacije na koju su uticali, pre svega, neprijateljeva dejstva na Dravi i obrazovanje mostobrana, kao i povlačenje znatnih nemačkih snaga iz rejona Sarajeva na sever. S obzirom da je 42. divizija od 7. marta do 3. aprila izvršavala i zadatke koje je dobijala i od Generalštaba JA i od sovjetskog Štaba 17. vazduhoplovne armije, to je na novo prebaziranje uticala i nemačka protivofanziva u Mađarskoj, koja je pretela da opasno ugrozi levi bok snaga III ukrajinskog fronta.

Tokom marta došlo je do prebaziranja snaga 42. divizije, i to:

- 421. vazduhoplovni puk sa aerodroma Zemun, na kome se nalazio do 10. marta, prebazirao je na aerodrom Nadalj kod Srbobrana i na njemu boravio od 10. do 15. marta, a zatim prešao na aerodrom Bački Brestovac, na kome je ostao do 29. marta, a od 30. marta u Somborn;

- 423. vazduhoplovni puk je bazirao na aerodromu Ruma, do 10. marta, zatim na aerodromu Gospođinci od 10. do 26. marta, a posle ovog datuma na aerodromu Bački Brestovac.

Osoblje 421. vazduhoplovnog puka je od ranih jutarnjih časova 10. marta otpočelo da se priprema za prebaziranje sa zemunskog, na aerodrom Nadalj. Upravo toga dana neprijatelj je jedinicama 3. armije

*79) Sarajevska operacija je uspešno završena 6. aprila 1945. oslobađanjem grada. Osim manjeg broja letova od strane 42. vazduhoplovne divizije, 5. aprila su neposrednu vatrenu podršku 29. NOU diviziji, koja je prišla komunikaciji Blažuj - Kiseljak, pružali skvadroni 281. vinga BAF-a. Naša 1. i 2. eskadrila NOVJ, iz sastava ovog vinga, u to vreme bile su angažovane u ličko-primorskoj operaciji. Samo je 3. aprila izvršen jedan izlaz odeljenja „spitfajera“ 1. eskadrile NOVJ, koje je uspešno izvršilo zadatke taktičkog izvidanja i mitraljiranja na delu komunikacije Doboj - Brod. Tom prilikom su tučene nemačke snage koje su se povlačile iz Sarajeva na sever.

nametnuo teške borbe na liniji Majška Međa - Bolman. Već idućeg dana posade 421. puka dejstvovala su po neprijateljevim ciljevima, sa aerodroma Nadalj. Toga dana su izvršile četiri borbena zadatka, napadajući neprijatelja kod Donjeg Miholjca i Bolmana.

Iskustva iz prvih borbenih letova na dravskom mostobranu kada je od 6. do 14. marta avijacija dejstvovala sa aerodroma koji su takođe bili udaljeni i od linije fronta i od izvora snabdevanja, bili su presudni da Štab grupe vazduhoplovnih divizija, 14. marta, u kasnim noćnim satima, pripremi i operativnu zapovest za prebaziranje vazduhoplovnih jedinica kako 42, tako i 11. lovačke divizije. To naređenje je preciziralo neposredne kontakte sa odgovarajućim štabovima sovjetskih jedinica, uz sve mere pripravnosti za slučaj napada sa zemlje i iz vazduha.

O obavezama 421. i 423. vazduhoplovnog puka u zapovesti od 14. marta je stajalo:

„2) 421. i 423. vazd. puk od 08.00, 15. marta 1945. godine ostaće sa letačkim sastavom, tehničkim sastavom i sa svojim štabovima u dosadašnjim mestima dislokacije. No, u saglasnosti sa odgovarajućim štabom ruskog puka, odrediće naše najbolje pilote (sa njihovim strelcima), koji će u ovo vreme krenuti sa Rusima na novi aerodrom, u Bački Brestovac.

Pripremu za ovo (u zajednici sa Rusima) otpočeti krajem dana 14. marta 1945. godine.

3) 422. vazduhoplovni puk na dan 15. marta 1945. godine nalazi se u punom sastavu u pripravnosti radi izvršenja zadataka, koji će se narediti sa KM ove divizije.

4) Premeštanje letačkih ešelona biće jednovremeno sa premeštanjem ruskih letačkih ešelona - prema naređenju sa KM aviogrupe 'Vitruk'¹⁸⁰

Ljudstvo 423. vazduhoplovnog puka je, međutim, i dalje ostalo na svom aerodromu do 26. marta, kada se jedinica kompletno prebazirala. Inače, prebaziranje na aerodrom Gospođinci započelo je 10. marta, a završilo se 12. Petanestog marta je komandant puka preleto na aerodrom Bački Brestovac, na kome mu je saopšteno da 423. puk treba da otpočne prebaziranje, počev od 17. marta, kada su na novi aerodrom odletela tri pilota sa svojim strelcima. Praktično, taj puk je upravo bio završio prebaziranje na aerodrom Gospođinci, kada je, odmah zatim, nastavio na aerodrom Bački Brestovac, na kome se prebaziranje završilo 26. marta.

Prebaziranje jedinica je urađeno u dogovoru između Generalštaba JA i sovjetskih štabova:

„Dva puka šstormovika i jedan puk lovaca izvršili su premeštaj svoje baze prema naređenju komandanta III ukrajinskog fronta i komandanta XVII vazduhoplovne armije na aerodrom Bački Brestovac (15. km jugozapadno od Sombora)“¹⁸¹

¹⁸⁰> AOS, k. 1466/1, br. reg. 7/1-6.

^{18u} Iz izveštaja Štaba 10. jurišne divizije grupe Vitruk za 15. mart 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 2, dok 43. Na aerodrom Bački Brestovac sleteo je deo 421. puka, i jedan avion 423. puka, kao i 113. lovački puk.

S obzirom da je 22. marta likvidiran dravski mostobran, a istovremeno nastupio i period kada naše vazduhoplovne jedinice nisu imale goriva, to je 25. marta usledilo novo naređenje za prebaziranje vazduhoplovnih jedinica:

„Pukovi će biti raspoređeni po sledećem:

a) Na aerodrom kod Sombora premestiti:

- 421. vazd. puk i

- 111. vazd. puk.

Opsluživanje ova dva puka vršiće 907. BAO (ruski).

b) Na aerodrom Bački Brestovac premestiti:

- 423. vazd. puk i

113. vazd. puk.

Opsluživanje ova dva puka vršiće 816. BAO (ruski),

v) Na aerodrom kod Šapca premestiti:

- 422. vazd. puk i

- 112. vazd. puk.

Opsluživanje ova dva puka vršiće 167 BAO (ruski)"¹⁸²

S obzirom da su za opsluživanje bili prvobitno određeni sovjetski bataljoni aerodromskog obezbeđivanja (BAO), to je Štab Grupe vazduhoplovnih divizija naredio i premeštaj jugoslovenskih bataljona aerodromske službe:

„a) U Sombor odlazi 78. BAS, koji će opsluživati 421. i 111. vazd. puk.

b) U Bački Brestovac odlazi 79. BAS, koji će opsluživati 423. i 113. vazd. jmk.

v) U Sabac odlazi 911. BAS, koji će opsluživati 422. i 112. vazd. puk bez jedne eskadrile

g) U Gospođince odlazi 910. BAS koji će opsluživati lovački učevni centar u Gospođincima i jurišni učevni centar u Nadalju.

d) Komandantura 912. BAS-a ima biti u Zemunu radi opsluživanja jedne eskadrile 112. vazd. puka i transportne grupe (grupe Sokolova). Ostatak 912. BAS ostaje u Novom Sadu kao rezerva"¹⁸³

Ljudstvo 421. vazduhoplovnog puka, na osnovu Je naredbe, baziralo je na aerodromu Bački Brestovac do 29, a od 30. marta na aerodromu Sombor.

Rezultati borbenih dejstava u martu 1945.

Štab 42. vazduhoplovne divizije pozitivno je ocenio rad i borbena dejstva vazduhoplovnih pukova tokom marta, ističući da je u odnosu na februar postignut značajan napredak:

¹⁸²> Iz naređenja Štaba Grupe vazduhoplovnih divizija od 25. marta 1945. štabovima 42. i 11. vazduhoplovne divizije; Zbornik NOR, tom X, knj. 2, dok. 71. Na osnovu te naredbe jedna eskadrila 112, lovačkog puka prebazirana je na zemunski aerodrom.

¹⁸³) Op. cit; dok. 70.

„Piloti su se znatno koristili povećanim radom i većim brojem izlazaka na borbene zadatke, tako da su dobili u taktičkom pogledu i tehnici pikiranja znatnog iskustva. U taktici i tehnici izvršenja borbenih zadataka osposobio se veliki broj naših pilota. Za izviđačke zadatke pukovi još uvek raspolažu sa malim brojem sigurnih pilota. Ovo iz razloga što manji broj pilota raspolaže sa sigurnim znanjem iz navigacije i orijentacije!“

I Štab Grupe vazduhoplovnih divizija posebno ocenjuje borbena dejstva 42. vazduhoplovne divizije:

„Zahvaljujući izvanrednom naprezanju letaća, kao i sadejstvu sa našim trupama na zemlji, brzo su likvidirani mostobrani na r. Drava kod Valpova i Donjeg Miholjca i neprijatelj je proteran na južnu stranu r. Drave.

Vršeci date im zadatke letaći ove Grupe stekli su vredna ratna iskustva, te je izvestan broj dobio svoje vazduhoplovno vatreno krštenje i uvršten u red ratnih letaća!“¹⁸⁵¹

Neposredno po završetku glavnih i težišnih dejstava avijacije na dravskom mostobranu, komandant 3. jugoslovenske armije poslao je komandantu Grupe vazduhoplovnih divizija obaveštenje o rezultatima dejstava avijacije na mostobranu kod Valpova. U obaveštenju se iznosi da je Štab 3. JA redovno podnosio izveštaje o radu avijacije, kao i da je podrška iz vazduha uvek tražena preko Generalštaba JA i Štaba 42. vazduhoplovne divizije. U obaveštenju stoji:

„Rad avijacije je uspešan i mnogo potpomaže borbu i rad naših jedinica na zemlji. Redovno neprijateljska artiljerija bila je učtkivana samo pojavom naše avijacije!“⁶⁾

U drugom obaveštenju koje je poslato četiri dana posle prvog, odnosno 24. marta, u kome Štab 3. armije ističe pozitivne rezultate sadejstva i posebno izvršavanje tri vrste zadataka - izviđanje, mitraljiranje i bombardovanje - koje je avijacija izvršavala tokom stalnih borbi u slamanju mostobrana:

„Naša avijacija je imala veoma veliko moralno i materijalno dejstvo na neprijatelja: mitraljirajući i bombardujući neprijateljske položaje, kolone i komunikacije, slagališta, itd. pri čemu su uvek prouzrokovani požari i rušenja.

Sve dobijene zadatke avijacija je izvršila uspešno“.¹⁸⁷¹

Borbene zadatke posade 42. vazduhoplovne divizije u toku marta 1945. izvršile su ulažući više napora i borbenog elana nego u februaru, s obzirom da su zadaci predstavljali neposrednu borbenu podršku

¹⁸⁴¹ Iz operativnog izveštaja Štaba 42. vazduhoplovne divizije o aktivnosti u martu 1945; Zbornik NOR, tom X, knj. 2, dok. 119.

¹⁸⁵¹ Iz operativnog izveštaja Štaba Grupe vazduhoplovnih divizija o aktivnosti u martu 1945; Op. cit., dok. 89.

¹⁸⁶¹ Iz obaveštenja Štaba 3. JA komandantu Grupe vazduhoplovnih divizija o rezultatima dejstava avijacije kod Valpova; AOS, k. 1450, br. reg. 10/24-4

¹⁸⁷¹ Op. cit., br. reg. 10/31-4.

jedinicama 3.JA. Te zadatke 42. vazduhoplovna divizija je izvršila sa: 74 pilota i 86 borbeno sposobnih aviona. Za 21 letaćki dan izvršeno je 186 borbenih zadataka i ostvaren nalet od 226,38 časova.

Prema jedinicama ti rezultati izgledaju ovako:

	Piloti	Avioni	Let. dani	Letovi	Časovi naleta
421.p	25	27	9	47	51,37
422. p	26	30	11	75	95,11
423.p	23	29	13	64	79,50
Ukupno	74	86	.	186	226,38

Najveći broj pilota, ispravnih aviona te, prema tome, i najveći broj izvršenih borbenih zadataka i ostvarenog naleta imao je 421. vazduhoplovni puk koji je od ukupnog broja zadataka - 75, više od polovine izvršio na dravskom mostobranu - 47.

Ukupno ostvareni borbeni učinak - uništeno je:

	421.p	422. p	423. p	svega
Automobila	25	2	35	62
Topova	7	.	.	7
Kola	17	41	10	68
Živa sila	165	218	251	634
Konja	8	.	10	18
Baterija polj. artiljerije	1	7	3	11
Baterija PAA	4	1	3	8
Požari	13	10	12	35
Slagališta	5	.	.	5
Eksplozija	3	1	.	4
Vagona	.	.	1	1
Bornih kola	.	.	6	6
Pontona	.	.	10	10
Kuća	.	.	15	15
Fabrika	.	.	2	2

U 64 borbeni zadatak, sa 23 pilota i 29 ispravnih aviona, posade 423. vazduhoplovnog puka ostvarile su najveću brojčanu masu uništenih, odnosno onesposobljenih sredstava neprijateljeve ratne tehnike, a tom prilikom nanele i najveće gubitke u živoj sili. Posade ovog puka su uništile i deset pontona (dve skele i osam čamaca).

Piloti 422. vazduhoplovnog puka ostvarili su najveći efekat uništivši sedam baterija poljske artiljerije, dok su posade 421. vazduhoplovnog puka uništile najveći broj baterija PAA.

Tokom marta 1945. jedinice 42. vazduhoplovne divizije utrošile su sledeću količinu ubojnih sredstava:

	Kalibar	421. p	422. p	423. p	Ukupno 42.d
Avio-bombe	FAB 100	10	88	61	159
	FAB 50	62	83	92	237
	AO 50		2		2
	AO 25	292	233	186	711
	AO 10	60		32	92
	AO 2,5	620		13	633
	PTAB	20		1181	1.201
Raketna zrna	RS 82	93	112	71	276
	RS 132		2		2
Topovske granate	VJA23	5.985	12.940	8894	27.819
	ŠVAK 20			1690	1.690
Mitralj. municija	UBS 12,7	75	345	233	653
	ŠKAS 7,62	10.540	24.840	8329	43.709

Najviše bombi utrošili su piloti 423. vazduhoplovnog puka, dok su topovske granate u skoro istom brojčanom odnosu utrošene u 422. i 423. puku. Avio-bombe AO 50 i RA 132, po dva komada, jedino su u bojevom kompletu imali piloti 422. vazduhoplovnog puka.